

Uit de Bussumse Historie

De Nachtwacht

Vroeger was het gedurende het winterseizoen ook in Bussum vroeg donker en vooral ook stil. Soms doorbraken maan en sterren de duisternis, maar vaker nog werd de donkerte versterkt door dikke wolkendekken. Bij het groepje lage huizen waaruit Bussum eind 18e, begin 19e eeuw bestond, was mogelijk een lichtje van een enkele stallantaarn te ontwaren, en misschien hoorde je af en toe het geblaat van een schaap of het geblaf van een hond. Verder was het vooral donker en stil, maar op zeker moment werd de stilte doorbroken, eerst door geratel, gevolgd door een luide mannenstem: de nachtwacht, die zijn ronde doet en het uur afroept, is in aantocht. Dikwijls doet hij dat met een rijmpje, zoals:

*Ellef ure, spaar je licht en vuure.
De klok heit elf. Ellef heit de klok.*

In 1766 kreeg Bussum, toen nog een buurtschap van Naarden, een nachtwacht. De aanleiding was een grote brand in Hilversum, waardoor in Bussum, met zijn rietgedekte lage huisjes, de schrik er goed in kwam te zitten. De 'buurmeesters', waardoor Bussum in die tijd werd bestuurd, kochten een ratel en een lantaarn. Met de in 1763 aangeschafte snaphaan (een soort geweer) werden nachtwakers er op uit gestuurd, vermoedelijk toen nog bij toerbuurt dienst-

doende buurtgenoten.

In 1817, toen Bussum zelfstandig was geworden, werd een officiële nachtwacht opgericht. Er werden vier wachtlopers aangesteld en een visiteur (zowel chef als controleur), die allen ongeveer twee gulden per week verdienden. Er werd voor 6 gulden een nieuwe ratel aangeschaft en de 'roepen' werden bepaald op half elf, twaalf uur, half twee, drie en vier uur. Onbekende personen werden, zeker als ze geen lantaarn bij zich hadden, aangesproken; dronkaards werden met een zoet lijntje naar huis gebracht; soms werd een stroper met buit gestrikt.

De nachtwachten waren bijna per definitie mannen, intelligentie was niet belangrijk, evenmin lezen en schrijven. De functie-eisen waren: betrouwbaarheid, spierkracht en ... goede longen!

Aanvankelijk zal de toen leegstaande Vituskapel (hoek Kapelstraat-Kerkstraat) als wachtlokaal hebben gediend. Naast de kapel werd in 1842 voor 300 gulden een arrestantenhoek gebouwd, dat tevens dienst ging doen als

Een nachtwacht met ratel

wachtlokaal. De wachters konden daar tussen de 'roepen' door bij een turfkacheltje en een petroleumlampje een pijpje roken, een pruim achter de kiezen steken en een van gemeentewege verstrekt bakkie koffie genieten.

Perioden van nachtwacht bij toer-

buurt door burgers en van officieel aangestelde nachtwachten wisselen zich met enige regelmaat af. Uit een in 1876 opgestelde gemeentelijke instructie kunnen we opmaken wat er van de nachtwakers werd verwacht:

Instructie voor de nachtwacht in de gemeente Bussum

Art 1. De nachtwachtdienst wordt verricht door vier daartoe aangestelde en beëdigde nachtwachts, ieder op eene door den gemeenteraad vastgestelde jaarwedde van vijfenzeventig gulden.

Art 2. De nachtwachts zijn verplicht in alle opzichten op te volgen de bevelen hen in hunne betrekking door den burgemeester of diens plaatsvervanger gegeven. Ongehoorzaamheid, wangedrag en het niet behoorlijk nakomen van deze instructie zal naar bevind van zaken met schorsing

worden gestraft.

Art 3. De nachtwachtdienst vangt aan des avonds te elf en eindigt des morgens ten vijf ure en wordt verricht gedurende de Maanden November, December, Januari, Februari en Maart.

Art 4. De nachtwachts zijn verplicht om beurtelings twee aan twee, het

dorp en de buitenwijken door te gaan in de richting zoals hen zal worden aangewezen. Op de hoeken en het midden der wegen te ratelen en verstaanbaar het uur te roepen en in de daartoe geplaatste bussen telkens bij de ronde het hun verstrekte nummer te deponeren.

Ondanks de nieuwe instructie was toen meteen het einde van nachtwacht in zicht. In 1886 had Bussum op beperkte schaal gasverlichting gekregen. Een paar jaren later werd de vrijwillige brandweer opgericht, die tevens een aantal taken van de nachtwacht overnam.

Een ratel

TEKST: BEN KONING
MET DANK AAN: F.X.J. BANEKE: 'BUSSUM EN ZIJN NACHTWACHT'

**Historische Kring
Bussum**

Huizerweg 54 - 1402 AD Bussum
Telefoon 035 691 29 68
www.historischekringbussum.nl
hist.kring.bussum@planet.nl